

VÁCLAV MERKLAS, KAREL WLADISLAW ZAP A MERKLASŮV PŘÍRUČNÍ ATLAS SVĚTA

Irena ŠVEHLOVÁ

Václav Merklas, Karel Wladislaw Zap and Merklas's handy world atlas

Abstract: In the introduction, the oldest small atlases, the so-called pocket atlases, are recalled. A detailed description is given of the Small Handy Atlas of All Parts of the Earth by Václav Merklas and Karel Wladislaw Zap, published by the Czech Matrix in 1846. The biographies of both authors are briefly presented, and their other works are also described. The importance of the atlas for the national revival and for the authors' successors is recalled. The description of the atlas highlights in particular the use of Czech geographical names and also shows the various ways of depicting the landscape in the atlas maps, mainly by means of markers and signs. The atlas lacks a marker key. Some maps are shown with a more detailed description in the map window. The article reminds both authors of the atlas and follows some of the works of assoc. prof. Ludvík Mucha; it supplements, on the basis of other sources, the information he published mainly about Václav Merklas and also about his map and atlas work.

Keywords: map, atlas, geographic (geographical) name, toponymy, political map, map scales, representation of terrain, country and territory

Úvod

Ve čtyřicátých letech 19. stol. vrcholily snahy o vznik české vědy a odborného vědeckého názvosloví v Rakouské monarchii¹. Tyto snahy neminuly ani znalosti zeměpisné. V té době již existovaly starší cestopisy a mapy uvádějící česká nebo počestěná geografická jména. Ve školách se používaly mapy německé, s německými exonymy. Důležitou úlohu v české obrozenecké společnosti hrály různé učené spolky a společnosti vlastenců (především Společnost vlastenského muzea v Čechách, Sbor čili Spolek pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české, Matice česká) (obr. 1).

Není proto divu, že čeští vlastenci podporovali snahu o vytváření českých kartografických děl a někteří se na jejich přípravě i podíleli. Malému atlasu vytvořeném Václavem Merklassem a Karlem Wladislawem Zapem a vydaným v roce 1846², se budeme v článku zabývat podrobněji. První příruční atlas obsahující mapy s českým geografickým názvoslovím (exonymy) byl vydán v roce 1846 a stal se předchůdcem řady dalších malých a kapesních atlasů, jako byly např.:

– V roce 1899 pražskými knihkupci Bursíkem a Kohoutem vydaný v české úpravě Kapesní atlas zeměpisný, zpracovaný vídeňským nakladatelstvím Freytag a Berndt, který upravil Antonín Mikolášek. Na 64 stranách bylo 30 map, a to obou polokoulí, uvádí se 36 tabulí (dnes bychom je částečně označili jako grafy) a asi 64 stran dalšího textu s barevnými ilustracemi. V českém provedení se podle dobového tisku (časopis Naše doba, díl 1, Jos. Leichner, 1900) „jeví tu a tam chyby nebo nedůslednosti v přepisování cizích jmen např. při Rusku Mořansk, ale Rjazaň“³. Podrobněji Mikolášekovo dílo včetně kapesních atlasů uvádí *Ottův slovník naučný*: „Mikolášek

Irena ŠVEHLOVÁ, prom. fil. a hist., Sekretariát Názvoslovné komise ČÚZK, Zeměměřický úřad, Pod sídlištěm 1800/9, Praha 8, 182 00, Česko, e-mail: irena.svehlova@cuzk.gov.cz

¹ Znamé i jako Rakouské císařství, nazývané též Rakouské mocnářství (1804–1867). Rakousko-Uhersko (německy *Österreich-Ungarn*), plným názvem Rakousko-uherská monarchie (německy *Österreichisch-Ungarische Monarchie*, maďarsky *Osztrák-Magyar Monarchia*) existovala až od 8. června 1867.

² Dostupné na: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:309356e0-7bde-11ea-8f71-005056827e52?page=uuid:1dcee3ea-024e-4749-a3bf-ca34ce3f8934>

Antonín, spisovatel český (* 1849 v Hor. Jelení). Vystudovav ústav učitelský v Král. Hradci, stal se (1876) učitelem v Osíku u Litomyšle, kde působil dosud jako řídicí učitel. Vydal s učitelem E. Rácem: *Návrhy diagramu a pomůcek pro školy obecné a měšťanské* (Osík, 1890-95) a množství drobných pomůcek, jako rozličné nástěnné plánky, methodické mapky, zeměpisky Čech, Moravy a Slezska, říše Rakousko-Uherské, kostru dějin českých a rakouských a překlad Hickmannových atlantů: »Všeobecný geograficko-statistický atlas kapesní« a »Kapesní atlas zeměpisný« a j.“

Nemalé nesnáze míval Sbor s mapami. Nejednou stalo se, že pro nezdaření tisku Sbor byl nucen tu neb onu mapu rytci vrátiti. Konečně 1. října 1848, kde bezpochyby naléhaly na Sbor i potřeby školské, ustanoveno, aby mapy se vydávaly v jistém pořádku. Vydán byl nejprve pomocí Matice příruční atlas všech částí země o 27 listech; také podnikl Sbor vydávání většího atlantu zeměpisného, který však ke konci přiveden nebyl. Vyšly jen tyto mapy, školám jakž takž postačitelny: 1) Východní polokoule, 2) Západní polokoule, 3) Evropa, 4) Asie, 5) Afrika, 6) Australie, 7) Jižní Amerika, 8) Severní Amerika, 9) Britannie, 10) Španěly a Portugaly, 11) Itálie, 12) Rakousko, 13) Uhry a 14) Čechv. Oba tyto atlanty zhotovil Václav Merklas.

Obr. 1 Matice česká, In: Dějiny Matice české (Tieftrunk, 1881)

– V roce 1923 vydaným dalším geografickým kapesním atlasem byl Kalendář Československého Červeného kříže na rok 1924, jehož mapovou část připravil významný čs. vojenský kartograf pplk. v. v. Matěj Semík. Kalendář měl asi 115 stran, map bylo asi 16.

– V roce 1933 vyšel B. Kočího Kapesní atlas zeměpisný, redigovaný jedním z nejvýznamnějších českých geografů, kartografů a historiků kartografie prof. RNDr. Karlem Kuchařem. Mapová část obsahuje 26 map.

Nejpopulárnější byly kapesní atlasy světa v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Vyšla řada kapesních atlasů nejen v mnoha vydáních, ale i v řadě jazykových mutací. Mimo to vyšel v kapesním formátu Filatelistický atlas známkových zemí (autoři: Bohuslav Hlinka a Ludvík Mucha) nebo i Kapesní Atlas světových dějin (autor Petr Cafourek). Vydavatelem uvedených atlasů byla Kartografie/Geodetický a kartografický podnik v Praze.

Termín starý atlas je definován v Terminologickém slovníku zeměměřictví a katastru nemovitostí³. Velikost kapesního atlasu není přesně definována, proto je možné i níže popisovaný atlas řadit též mezi atlasy kapesní⁴. Tyto atlasy se obvykle vydávají ve formátové řadě A7 (148 × 105 mm) až A5 (210 × 148 mm) a obsahují pouze základní informace o dané problematice.

1. Michael Václav Merklas (1812–1866)

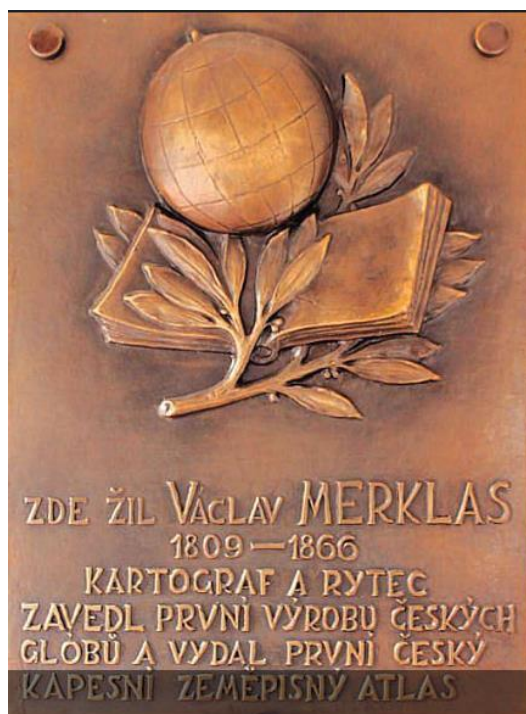
Matrika narozených, kostel sv. Haštal, Praha 1808–1819 uvádí v záznamu na str. 32 z 29. září 1809, že se narodil a vzápětí byl pokřtěn Michael Wáclaw Merklas. V Opavě v Matrice zesnulých

³ starý atlas (heslo): <http://www.slovníkczuk.eu/termin.php?&tid=4858&l=stara-mapa> (Terminologický slovník zeměměřictví a katastru nemovitostí (2024))

⁴ Rozdělení atlasů – <https://ucebnice.geogr.muni.cz/kartografie/obsah.php?show=23&jazyk=cz> (Multimediální učebnice Kartografie a Geoinformatiky (2024))

na str. 100 najdeme záznam o úmrtí Wenzela Merklase, zesnulého při cholerové epidemii 2. 10. 1866 a pohřbeného 3 dny po smrti manželky Františky (Francizsky) do stejného hrobu dne 3. 10.

Na svoji dobu byl velmi vzdělaný, maturoval v Praze na gymnáziu a dokončil i dvouleté studium filozofie, po kterém pokračoval úplným právnickým vzděláním na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě. Právnícké praxi se věnoval pouze krátce, tři roky. Měl ale také výtvarné nadání a studoval uměleckou školu a také se vyučil rytcem (obr. 2). Pořídil si v Praze (na nároží dnešních ulic Žitná a V tůních – v „Budči“ MUDr. Karla Slavoje Amerlinga, a později v Malé Reznické – dnes Reznické – ulici)⁵ ryteckou dílnu a také vlastnil tiskárnu s kvalitními tiskařskými stroji, aby mohl tisknout vlastní ocelorytiny. Znamé jsou jeho rytiny některých míst v Praze. Připravil také obrázky k České abecedě, ke slabikáři od Karla Vinařického (1803–1869), který vyšel v roce 1839. V témže roce vydal svou první mapu – byla to Ethnografická mapa, přesněji ethnografická mapa východnější části Evropy (obsahující celé území Rakouské monarchie a Balkánský poloostrov) s německým názvoslovím.

Obr. 2 Pamětní deska na Katastrálním úřadu v Opavě od akad. sochaře Julia Pelikána (1887–1969), z archivu autorky

V roce 1842 vydal se slovenským, ale česky píšícím spisovatelem, slavistou, literárním historikem, etnografem a jazykovědcem Pavlem Josefem Šafaříkem (1795–1861)⁶ Slovanický zeměvid (mapa byla zvaná v obrozenecké češtině zeměvid) (obr. 3). Jednotlivé mapy Merklasem postupně připravovaných atlasů vycházely po částech, úplného vydání se většina atlasů dočkala později – po r. 1851 (nebo vůbec), z některých byly vydány jen jednotlivé listy⁷. Příčinou byl problém s ortografií obrozenecké češtiny. Jak uvádí docent Ludvík Mucha (1927–2012) autor četných prací

⁵ MERKLAS, L. (1950)

⁶ ŠAFAŘÍK, P. J. (1842)

⁷ TIEFTRUNK, K. (1881), s. 115

o Merklasově díle, Sbor Matice české návrh jeho map přijal, ale Merklas se měl nejdříve dohodnout s Františkem Palackým (1798–1876), „kterak by se některé odtržky od dobropisu, Sborem naším ustanoveného, v mapách nadřečených opraviti mohly“⁸. Merklasovým předchůdcem v přípravě map pro Matici českou byl František Pluth (1800?–1871)⁹. Merklas započal v roce 1847 i přípravu historické mapy k oslavě 500. jubilea pražské univerzity, kterou připravil František Palacký¹⁰.

Obr. 3 Slovanský zeměvid (Slovanská mapa), z archivu autorky

V roce 1848 vydal pro školy malý český glóbus (průměr cca 6,6 cm) a sám ho také inzeroval a prodával. Další, o málo větší glóbus, připravil zřejmě ve spolupráci s firmou Felkl (Jan Felkl a syn), která působila v Roztokách u Prahy téměř 100 let, v letech 1854–1952¹¹.

V. Merklas trval na „levnosti“ atlasů zhotovených v češtině, totéž se týkalo i ceny jím zhotovených glóbusů. Celkem vydal nebo k vydání připravil 11 atlasů (v různých vydáních, a to včetně historického atlasu)¹². Šlo o kartografické kopie německých atlasů, především atlasů Adolfa Stieler¹³ (vydávány od roku 1816 do konce 19. stol.), které kreslil, ryl a byl často i jejich vydavatelem.

⁸ MUCHA, L. (1985), s. 23-32

⁹ KUNSKÝ, J. (1960), s. 49

¹⁰ Časopis katolického duchovenstva (1876), s. 224-225, PALACKÝ, KALOUSEK (1894)

¹¹ Fenomén Felkl. Proslulá továrna na výrobu glóbusů (2024)

¹² KLEČKOVÁ, K. (2001)

¹³ Adolf Stieler (1775–1836), německý kartograf a právník z Gothy, atlasy Schul-Atlas über alle Theile der Erde nach dem neuesten Zustande, und über das Weltgebäude: Nach Stieler's Hand-Atlas verkleinert. Německo: Justus Perthes, 1816, 1822, 1824, 1828, 1831, 1841, 1844, 1846, 1848 a další (Stieler's Handatlas, 2024).

Všechny atlasy však měly česká geografická jména, uvedená téměř současným pravopisem. Používá ještě písmeno W místo V.

V roce 1852 vykonal státní učitelské zkoušky a působil jako pedagog na gymnáziích v Levoči, Praze a Opavě. Učil obvykle zeměpis a dějepis (dějepřavu). V roce 1852 vyšlo také nové upravené vydání¹⁴ Atlasu starého světa, které připravil Merklas již jako gymnaziální profesor v Levoči (známý je z té doby jeho kolorovaný Pohľad na Levoču a popis oltáře kostela svatého Jakuba Staršího v Levoči).

V době svého působení na opavském gymnáziu¹⁵ prof. Merklas významně ovlivnil i Jana Palisu¹⁶, budoucího matematika a významného astronoma, objevitele téměř 150 planetek a spoluautora katalogu hvězdných map Palisa-Wolf Karte. Jan Palisa maturoval na opavském gymnáziu v roce 1866, v roce úmrtí V. Merklase.

Dílo:

MERKLAS, V. (Wenceslaw Merklas). *Zeměpisný Atlas podle nejnovějších pramenůw a pomůcek, s obzvláštním ohledem na Balbiho Zeměpis* (1842) k českému překladu K. Zapa „Abrégé de géographie“ od Adriana Balbiho z roku 1833. Praha.

MERKLAS, V. *Malý zeměpisný atlas dle nejnovějších zpráv a pomůcek sestavený a spolu s potřebným textem vydáný od Václava Merklasa*. Svazec 1. Praha: 1843¹⁷ [neúplné vydání obsahovalo 12 map, atlas evidovaný v Moravské zemské knihovně¹⁸ obsahuje pouze 6 map].

MERKLAS, V. *Malý příruční atlas všech částí země obsahující 27 listů*. Česko: Matice česká, 1846.

MERKLAS, V. *Obrázky k české abecedě Karla Winařického*. 1. díl, 1. vyd. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1839 (poslední vyd. 1867).

MERKLAS, W. (Merklas, Václav). *Gemälde von Prag und dessen Umgebungen: nach der Natur geschildert und geschichtlich erläutert; ein Führer für Fremde und Heimische*. Česko: André, 1863.

MERKLAS, V. *Atlas k přírodnímu zeměpisu*. Praha: Václav Merklas, 1843.

MERKLAS, V. *Zeměpisný atlas*. Praha: Václav Merklas, 1850 (nedokončen).

MERKLAS, W. *Heimatskunde und Würdigung und genauern Kenntnis des Kronlandes Böhmen*. 1851.

MERKLAS, W. *Geographie des Königreiches Böhmen für Schule und Haus*. Praha: K. André, 1852.

MERKLAS, V. *Atlas starého světa*. 2. (rozmnóžené) vyd. Praha: K. André, 1853.¹⁹

MERKLAS, V. *Malý zeměpisný atlas dle nejnovějších zpráv a pomůcek sestavený od Václava Merklasa*. Praha: K. André, asi 1858 (28 map).²⁰

Docent RNDr. Ludvík Mucha²¹ uvedl úplný přehled Merklasových atlasů a uveřejnil také řadu odborných článků, ve kterých se osobou a dílem Václava Merklase zabýval.

¹⁴ Oznámení v časopise Lumír, 2. roč. 1862, s. 862

¹⁵ GEBAUER, J. (2006a).

¹⁶ GEBAUER, J. (2006b).

¹⁷ Dostupné na: <https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:0f57a2e4-dd05-423b-a112-60bab74ffbdb> [cit 17.9.2024]

¹⁸ Dostupné na: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:d4060000-a847-47a7-ad26-d778bdd2bdeb?page=uuid:2a5233c0-0986-4774-86a3-3e8979473520> [cit 17.9.2024]

¹⁹ Dostupné na: <https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/view/uuid:8abf69f5-22ac-427a-80da-cd6cb0c61c9a?page=uuid:7ca89564-6d31-4ac6-b7a4-d9965459a425&source=mzk> [cit 17.9.2024]

²⁰ Dostupné na: <https://search.mlp.cz/cz/titul/maly-zemepisny-atlas/2809870/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:63462428-amp:key-eq:2809870> [cit 17.9.2024]

²¹ MUCHA, L. (2024)

2. Karel Wladislaw Zap (Carl Zapp) (1812–1871)

Karel Wladislaw Zap²² pocházel rovněž z Prahy²³, také se v mládí pilně vzdělával (obr. 4). Po maturitě na gymnáziu zahájil studium práva, ale brzy se začal místo toho věnovat studiu dějepisu a jazyků. Mimo němčiny a češtiny uměl také francouzsky, chorvatsky, polsky, rusky a ukrajinsky. Z těchto jazyků tlumočil a překládal knihy a byl velkým propagátorem česko-polských kulturních vztahů. Tento postoj byl ovlivněn i tím, že jeho první manželka byla polská šlechtice Honorata, spisovatelka, původem ze Sňatynu (polsky Śniatyn) v Haliči z rodu Wiśniowských. Druhá manželka byla pražská vdova Františka. Zemřel a byl pochován v Benešově²⁴.

Obr. 4 K. W. Zap – dva portréty, z archivu autorky

Při studiu na univerzitě se věnoval studiu češtiny, pocházel z německy mluvící rodiny. Početil si také jméno a zapojil se do českého vlasteneckého života, byl i spolupracovníkem Národního muzea.

Jeho zaměstnání nejnižšího státního úředníka (c. k. akcesisty) v účetní kanceláři pro důchody z tabáku a kolků ve vzdáleném Lvově na území Haliče mu přineslo řadu námětů ke studiím zeměpisným, dějepisným, národopisným a cestopisným, které zveřejňoval v českých časopisech včetně odborného *Casopisu Českého museum*. Po devíti letech se v roce 1845 s manželkou a třemi dětmi vrátil do Prahy, aby zde pracoval jako účetní. Připravil se na pedagogickou dráhu, složil státní zkoušky a byl kvalifikován učit, vyučoval češtinu a dějepis. V Praze se opět zapojil do vlasteneckého hnutí a zúčastnil Slovanského sjezdu a Svatodušních bouří v roce 1848. Přesto se mohl od roku 1849 věnovat dráze středoškolského profesora a na První české (pražské) reálce (v Panské a také v Rytířské ulici).

Zároveň se věnoval geografii, napsal trojdílný *Všeobecný zeměpis* (*Všeobecný zeměpis*, vyd. 1846–47, dodatky 1851). *Zeměpis* se stal součástí *Řivnáčovy Malé encyklopedie nauk*.

²² Archiv hl. m. Prahy, Soupis pražských obyvatel, list 147 • 1812 • Zapp, Karl (2024)

²³ Archiv hl. m. Prahy, Matrika narozených u sv. Vojtěcha, sign. VO N15, s. 285

²⁴ Matriční záznam o úmrtí a pohřbu KAREL VLADISLAV ZAPP 1871 (2024)

Mimo zeměpisu a dějepisu se věnoval řadě dalších oborů: archeologii, starým českým památkám, místopisu, historické topografii. Redigoval časopisy.

Byl konzervátorem Českého musea (starý název Národního muzea) a členem jeho Archeologického sboru a zapojil se do spolku pro dostavbu Svatovítské katedrály, zajímal se i o umění a dějiny umění, ale především o pragensie. Obsáhlou osmidílnou Česko-moravskou kroniku nedokončil, zpracoval pouze 3 díly, další díly psali Josef Kořán (1838–1912) a později i Antonín Rezek (1853–1909) a Josef Svátek (1835–1897). Pro Riegrův slovník naučný vytvořil první přehled o dějinách českého umění. Byl autorem řady knih o Praze, např.: *Hlavní farní chrám Nanebevzetí Panny Marie před Týnem ve starém městě Pražském, jeho osudy, historické, starožitné a umělecké památnosti. Praha. Popsání hlavního města království Českého, obsahující jeho dějiny, místopis, umělecké a archaeologické památky a statistiku. Pražský hlavní chrám sv. Víta, jeho nynější stav a potřeba, aby se již ruka přiložila k dostavění této nejpřednější svatyně v zemi České nebo Erinnerung an Prag: Beschreibung der hauptsächlichsten Merkwürdigkeiten dieser Hauptstadt...*

Dílo:

Napsal množství článků odborných i populárně-naučných do českých časopisů, zde jmenujme namátkou časopisy Kwěty české, Vlastimil, Česká včela, Časopis českého museum.

Mezi jeho hlavní díla patří zeměpisné učebnice:

ZAP, Karel Vladislav²⁵. *Stručný zeměpisný obraz mocnárstwj rakauského, dle neylepšjch pramenů a neynowěgšjch zpráv sestawený*. Česko: w arcibiskupské knihtiskárně, 1837. 245 s.

ZAP, Karel Vladislav. *Wšeobecný Zeměpis*, 1. díl z řady Malé encyklopedie nauk díl VI. Praha. Kronberger a Řivnáč. 507 s. (2. díl měl dva svazky, vyšly 1846, resp. 1850)²⁶

ZAP, Karel Vladislav. *Zeměpis Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Kronberger, 1849. 181 s. a 2 mapové přílohy²⁷, známé ze zde popisovaného atlasu (Čechy, Morava a Slezsko).

ZAP, Karel Vladislav a ŠANTA, Antonín. *Zeměpis pro dítky: wýtah ze Zeměpisu Zapowa*. Dílek I. Česko: Jan Weselík, 1849. 31 s.

ZAP, Karel Vladislav. *Zeměpis Mocnárství Rakouského s dějepisním přídavkem*. Praha: J. Pospíšil, 1852. 236 s.²⁸

ZAPP, Karl Wladislaw. *Geographie des Kaiserthums Österreich*. Česko: J. Pospíšil, 1853. 208 s.

ZAPP, Karl Wladislaw. *Lehrbuch der Geographie für die 3. Klasse der Unterrealschule*. Česko: Verlag des k. k. Normalschulbücher-Verschleisses, 1854. 206 s.

ZAP, Karel Vladislav. *Nový prostonárodní popis Čech, Moravy Slezska podlé posledního politického a soudního rozdělení s přídavkem o uherském Slovensku*. Praha: J. Pospíšil, 1855. 218 s.

ZAP, Karel Vladislav. *Kratičký Zeměpis Čech, Moravy a Slezska*. 8. vyd. Praha: J. Pospíšil, 1860. 44 s., 1 mapa.²⁹

ZAP, Karel Vladislav. *Zeměpis Císařství Rakouského*. Praha: J. Pospíšil, 1851. 148 s.³⁰

²⁵ V českých vydáních jméno uvádíme zjednodušeně (v současné české ortografii), v minulosti zápís jména kolísal. Názvy děl neupravujeme.

²⁶ Viz https://www.google.cz/books/edition/W%C5%A1eobec%C3%BD_zem%C4%9Bpis/rkBdAAAAcAAJ?hl=cs&gbpv=1&dq=inauthor:%22Karel+Vladislav+Zap%22&printsec=frontcover [cit. 27. září 2024]

²⁷ Viz https://www.google.cz/books/edition/Zem%C4%9Bpis_%C4%8Cech_Moravy_a_Slezska/TbtNAQAAMAAJ?hl=cs&gbpv=1&dq=inauthor:%22Karel+Vladislav+Zap%22&printsec=frontcover [cit. 27. září 2024]

²⁸ Viz https://www.google.cz/books/edition/Zem%C4%9Bpis_Mocn%C3%A1%C5%99stvi_Rakousk%C3%A9ho_s_d%C4%9Bj/6qlvPGLoKdAC?hl=cs&gbpv=1&dq=inauthor:%22Karel+Vladislav+Zap%22&printsec=frontcover [cit. 27. září 2024]

²⁹ Viz https://www.google.cz/books/edition/Kraticky_Zemepis_Cech_Moravy_a_Slezska/3l987fHALVsC?hl=cs&gbpv=1&dq=inauthor:%22Karel+Vladislav+Zap%22&printsec=frontcover [cit. 27. září 2024]

³⁰ Viz https://www.google.cz/books/edition/Zem%C4%9Bpis_C%C3%ADsa%C5%99stv%C3%AD_Rakousk%C3%A9ho/uvpgAAAAcAAJ?hl=cs&gbpv=1&dq=inauthor:%22Karel+Vladislav+Zap%22&printsec=frontcover [cit. 27. září 2024]

ZAPP, Karl, Wladislaw. *Geographie des Kaiserthums Österreich*. 4. vyd. Praha: J. Pospíšil, 1856. s. 242.³¹

Zabýval se i dalšími geografickými a historickými tématy:

ZAP, K. W. *Boleslawský kraj w Králowství českém* [kartografický dokument] = Bunzlauer Kreis des Koenigreichs Boehmen / nach den besten und zuverlässigsten Quellen unter Mitwirkung des K.Wl. Zap, welcher die Nomenklatur besorgte neu bearbeitet und seiner kaiserlichen Hoheit dem durchlauchtigsten Herrn Herrn Stephan Franz Victor kaiserlichen Prinzen und Erzherzoge von Oesterreich königlichen Prinzen und Ungarn und Böhmen Ritter des goldenen Vlieses ehmaligen Landeschef des Koenigreichs Boehmen in tiefster Ehrfurcht gewidmet; Verlag von Friedrich Kretzschmar.

ZAP, K. W. *Budějowský kraj w Králowství českém* [kartografický dokument] = Budweiser Kreis im Koenigreiche Böhmen / unter Mitwirkung des K.Wl. Zap, welcher die Nomenklatur besorgte nach den besten und zuverlässigsten Quellen neu bearbeitet und seiner kaiserlichen Hoheit dem durchlauchtigsten Herrn Herrn Stephan Franz Victor kaiserlichen Prinzen und Erzherzoge von Oesterreich, königl. Prinzen von Ungarn und Böhmen, Ritter des goldnen Vlieses etc. Landeschef des Koenigreichs Boehmen in tiefster Ehrfurcht gewidmet von Johann Loth ; Verlag von Friedrich Kretzschmar; der Stich wurde in Nürnberg begonnen, verbessert und beendet Franz von Schönfelder.

ZAP, K. W. *Cesty a procházky po Halické zemi sepsal Karel Wladislaw Zap*, 1844, vyd. Jan Bohumír Calve.

ZAP, K. W. *Zrcadlo života na východní Evropě vydal Karel Wladislaw Zap* (3. díly), 1. díl

ZAP, K. W. a další. *Česko-Moravská kronika*.³²

3. Malý příruční atlas všech částí Země obsahující 27 listů

Jedním z mála společných děl obou výše uvedených autorů je Malý příruční atlas všech částí Země; v atlase se uvádí: „Za pomoci Karla Wladislawa Zapa zhotowen od Wáclawa Merklasa.“ První vydání je z roku 1846 a druhé z roku 1854. Je dostupný v některých specializovaných knihovnách a také skenovaný na internetu³³. Jde o atlas celého tehdy známého světa, proto neobsahuje žádnou mapu Antarktidy.

3.1 Základní údaje

Rozměry: 15 × 22 cm (asi osmerka archu, celkem asi 4 archy), vázaný v černých deskách.

27 mapových listů, z toho: východní a západní polokoule, mapy všech kontinentů mimo Antarktidu, 19 map území v Evropě (z toho 5 pro území monarchie), 2 mapy částí Asie a mapa Palestiny (s plánkem Jeruzaléma).

Černobílý tisk, mědirytina, ručně kolorováno (pouze hranice).

Většinou použita patková písma, vč. kurzivy nakloněné doprava i doleva.

Měřítko map nejsou neuvedena, ale doc. Mucha je přepočítal a publikoval. V některých mapách jsou uvedeny převody mezi místními jednotkami a zeměpisnými mílemi, používanými v té době v Rakousku. Některé mapy jsou doplněny seznamem nejvyšších hor v zobrazované oblasti, s jejich nadmořskými výškami uvedenými ve stopách.³⁴

³¹ Viz https://www.google.cz/books/edition/Geographie_des_Kaiserthums_Oesterreich/PaIDh7_7JU0C?hl=cs&gbpv=1&dq=in+author%22Karel+Wladislaw+Zap%22&printsec=frontcover [cit. 27. září 2024]

³² Česko-Moravská kronika. Kniha první, 1–1306. Kniha druhá, 1306–1437. Kniha třetí, 1437–1526. Kniha čtvrtá, 1526–1621. Kniha pátá, 1620–1648. Kniha šestá, 1620–1705. Kniha sedmá, 1705–1780. Kniha osmá, 1764–1815 ozdobená více než 200 vyobrazeními dle původních výkresů Petra Maixnera a jiných umělců vlasteneckých...[et. al.]. O autorech pokračující v jeho díle je zmínka v textu článku.

³³ Viz <https://www.atlaseum.com/atlases/maly-prirucni-atlas-wsech-casti-zeme> [cit. 27. září 2024]

³⁴ rakouská (vídeňská) stopa měří 31,61 cm

Merklasovu dílu se věnoval řadu let doc. RNDr. Ludvík Mucha, CSc. (Mucha, 2024). Mapy v Kartografickém přehledu (Mucha, 1950) popisuje takto: „Jinak se však mapy neodchylují od svých vzorů ani obsahem, ani měřítkem a někdy ani velikostí mapového zrcadla. Obraz výškových poměrů krajiny je znázorněn šrafurou, jsou však vyznačena jen významnější pohoří, nadto silně tvarově generalisovaná použitím housenkové metody. Nejvyšší vrcholy horských masívů bývají jen zřídka označeny jménem či zkratkou a výškový údaj najdeme v tom případě nejvýše na okraji mapy mezi vysvětlivkami, zpravidla chybí vůbec. Obrysy kontinentů a politické hranice jsou obvykle obtaženy barevně, snad štětcem a někdy i červeným perem.“

Geografická jména jsou uváděna přednostně tak, jak jsou uvedena na mapách atlasu (zejména se zachováním W místo novějšího V).

3.2 Použité znaky a značky

Atlas neobsahuje žádný značkový klíč, přesto jsou značky i dnešnímu čtenáři srozumitelné.

Jednotlivé typy znázornění terénu, vodstva, sídel, hranic a dalších prvků najdeme na následujících výřezech map (obr. 5–9).

Obr. 5 Ukázka z mapy územního rozdělení Severního Německa, z archivu autorky

Obr. 6 Způsoby kartografického znázornění vybraných prvků (a), z archivu autorky

Obr. 7 Způsoby kartografického znázornění (b), z archivu autorky

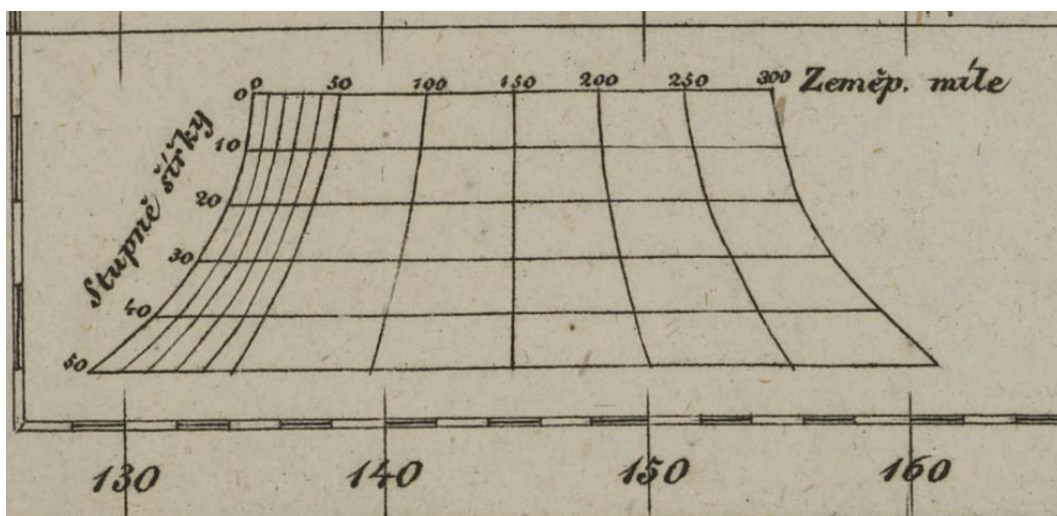

Měřítka mapy (ukázka)

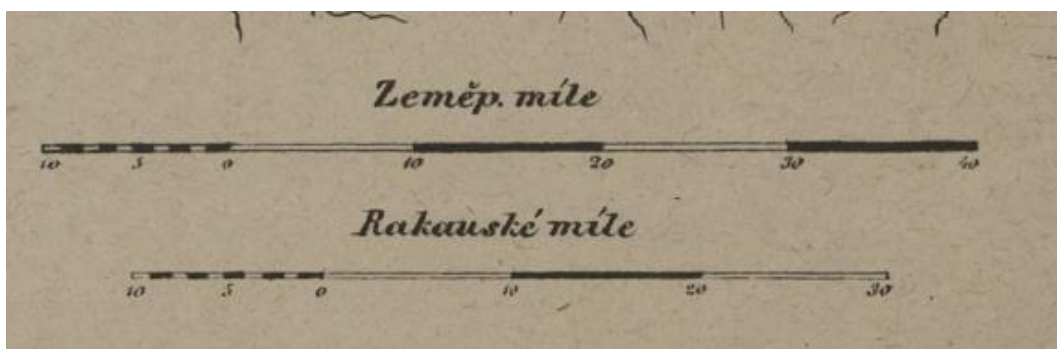
Obr. 8 Způsoby kartografického znázornění (c), z archivu autorky

Hranice byly kolorovány ručně, štětcem, úzká linka je sytější zbarvená a dovnitř území je barva rozmytá, je světlejší a průhlednější. Mimo to je hranice území někde obtažena tenkou linkou (snad perem) červeně. Barva a způsoby kolorování se u jednotlivých dochovaných výtisků liší.

Přes chybějící klíč jde o všeobecně srozumitelné kresby. Současnému čtenáři nedělá problém se v mapách orientovat.

Obr. 11 Zkreslení pro mapu Austrálie, z archivu autorky

Obr. 12 Rakouské a zeměpisné míle na mapě nazvané Rakouské mocnářství, z archivu autorky

Závěrem uvádíme seznam všech 27 map atlasu:

1. Wýchodní a západní Polokaule
2. Ewropa
3. Rakauské mocnářství
4. Čechy
5. Morawa a Slezsko
6. Uhry a Sedmihradsko
7. Wnitro-rakauské země
8. Turecká říše v Ewropě, Řecko, Jonické ostrowy
9. Ilirsko-slowanské země
10. Ruská říše v Ewropě
11. Polsko, Prusy, Poznaňsko
12. Sewerní Německo
13. Jiho-západní Německo a Šwejcary

14. Holland a Belgie
15. Švédý, Norwegy a Dánsko
16. Welká Britannie a Irsko
17. Francie
18. Italie
19. Španiely a Portugaly
20. Asie
21. Přední Asie
22. Přední a Zadní Indie w Asii
23. Afrika
24. Sewerní Amerika
25. Jižní Amerika
26. Australie
27. Palestina

Pozn.: Část mapových listů je pootočena o 90°.

Obr. 13 Parerga (ukázky), z archivu autorky

3.4 Další známé exempláře vydání atlasu z roku 1846

Další zachované exempláře atlasu vydaného r. 1846 (nalezené v knihovnách) se liší zejména (obr. 14):

- zabarvením papíru;
- barvami použitými pro zvýraznění ohraničení;
- chybějícím barevným ohraničením;
- pořadím map (neodpovídá vždy obsahu);
- v jednom ze zachovaných exemplářů zcela chybí mapa Čech.

Obr. 14 Porovnání map z různých výtisků atlasů (stejně vydání), z archivu autorky

3.5 Zajímavosti na mapách atlasu

Uvedení *Jižního moře ledného* předběhlo standardizaci o 170 let (obr. 15), teprve od roku 2016 je standardizované české geografické jméno *Jižní oceán* (Jména států a jejich vybraných územních částí, 2021).

Obr. 15 Uvedení jména Jižního ledného moře, z archivu autorky

Čechy

Čechy jsou rozděleny na kraje: Pražský, Budějovický, Jičínský, Česko Lipský (Českolipský), Chebský a Plzeňský, ve vydání pozdějším (1854) je již 13 krajů. Najdeme zde jen několik jmen, která už dnes v češtině neznáme, např. Hajda (Nový Bor, něm. Haid), Schönfeld (Krásno), Kupferberk (Měděnc), Něm. Brod (Havlíčkův Brod), Freiberg (Příbor), Krulich (Králíky) a některá

dnes záhadná jako je Absdorf, který se psal i Abtsdorf (dnešní Opatov v Čechách) nebo Abersbach (Adršpach). Můžeme vyhledat např. památné hory Říp a Blaník, ale také Sněžku a některé řeky (Vltava, Malše, Labe...). V Pruském Slezsku je uvedeno město Kladsko (polsky Kłodzko), které s celým Kladským hrabstvím bylo téměř do konce 18. stol. součástí Českého království a tedy i Rakouské monarchie (obr. 16).

Je zde také měřítko v zeměpisných mílech.

Obr. 16 Čechy, z archivu autorky

Morava a Slezsko

„W Moravě“ jsou uvedeny kraje: Brněnský, Znojemský, Jihlavský, Olomoucký, Přerovský a Hradištský a „w Slezsku“ kraj Opavský a Těšínský.

Na hranicích Pruska (na jiné mapě je jako Pruské Slezsko) jen uvedeno jedno přeshraniční sídlo Bielsk a Biela (česky Bílsko-Bělá, polsky Bielsko-Biała).

V další tabulce jsou uvedeny nejvyšší hory: Praděd, Glasserberk (Keprník), Radhošť, Hostejn (Hostýn), Jaworník (Velký Javorník nebo Malý Javorník) a Sněžník (Králický Sněžník), i s nadmořskými výškami uvedenými ve stopách (obr. 17).

V novějším vydání atlasu je vyznačena i železniční trať z rakouského území do Břeclavy (Břeclavi) přes Olomauč (Olomouc) do České Třebové (České Třebové) a z České Třebové přes Blánsko (Blansko) zpět do Břeclavi. U Přerova (Přerova) je z trati odbočka směrem na Hranice a dál na východ.

Obr. 17 Morava a Slezsko, z archivu autorky

Uhry a Sedmihradsko

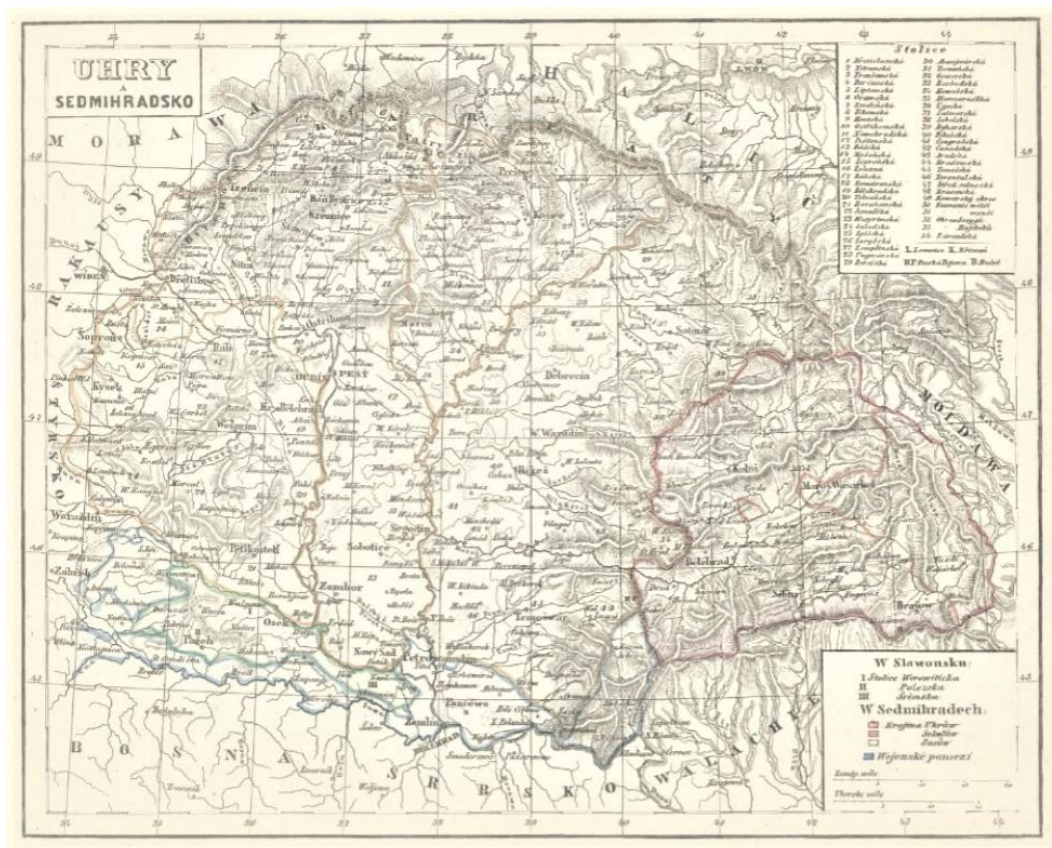
Měřítko je v zeměpisných a uherských mílich.

V mapovém okně najdeme tabulku se seznamem 54 uherských stolic, které jsou v mapě označeny arabskými číslicemi. S číslem 1 je zde Břetislavská stolice (podle českého historického názvu Bratislava – Břetislav) a další jsou Nitranská (2), Trenčanská (3), Turčanská (4), Liptovská (5), Orawská (6), Zwoleňská (7) a další. Písmeny jsou značena místa, jejichž jméno se do mapy nedalo umístit (L pro Lomnici – Lomnický štít, K pro Kriváň – slovenský Kriváň, R. P. pro Ruskou Pojanu v Transylvánských Alpách a B. pro Bučec – pohoří Bucegi [čti bučedž] v Jižních Karpatách).

Barevné označení hranic v Sedmihradě (Sedmihradsku) odděluje území (krajinu) Uhrů, Sekulů a Sasů, jak je naznačeno v tabulce, o významu ostatních obarvených hranic se v tabulce nedozvíme nic.

Ve Slavonsku (Slavonii) jsou pouze tři kraje (stolice), označené římskými číslicemi – Werowiticka (podle sídla Virovitica), Požežska (podle sídla Požeža též Požeža Slavonska, česky i Požeža, dř. Požeh) a Srěmska (podle území Srem/Srijem).

V mapě je také podrobně vyznačeno modrou hranicí Wojenské pomezí³⁵, které se táhlo od západu na východ podél tehdejších bosenských a srbských hranic. Začínalo za Záhřebem a končilo u hranic Walachie (Rumunska). Za žlutou hranicí na severu je Halič (obr. 18).

Obr. 18 Uhry a Sedmihradsko, z archivu autorky

Holland a Belgie (Holandsko a Belgie)

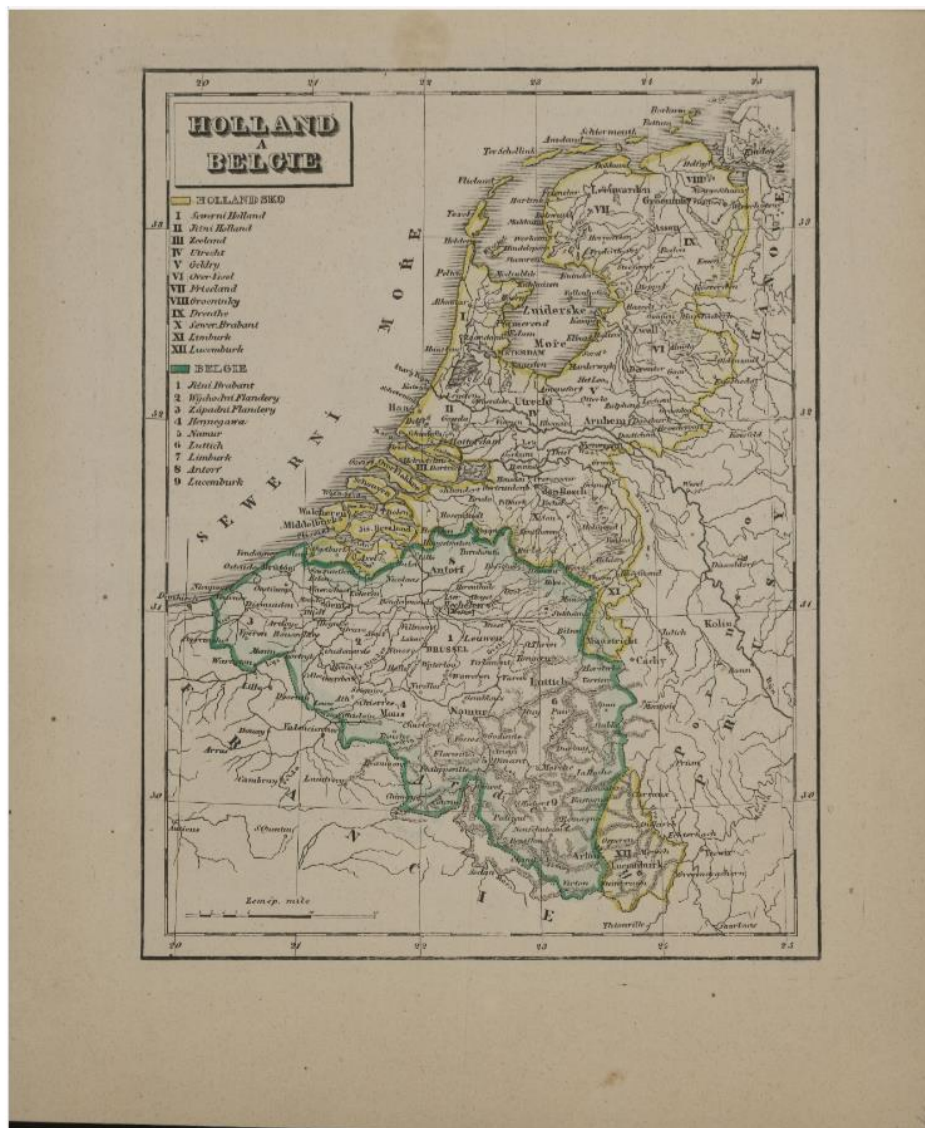
Mapa obsahuje správní dělení, 12 částí v Holandsku a 9 v Belgii (obr. 19).

Vidíme původní plochu Zuiderseého moře (dnešní IJsselmeer a Markermeer) a dnes vysušené Haarlemské moře³⁶ (vysušení 18 000 ha proběhlo již 1. července 1852). Lucembursko je uvedeno jako XII. součást Holandsu (Holandska). Z pohoří jsou pojmenovány Ardeny, nechybí jména řek (česky Záp. a Wých. Šelda, Starý Rýn apod.) a řady ostrovů při pobřeží. Zde je ve jménech konco-

³⁵ Wojenská hranice nebo také Krajina, příp. území Wojenské pomoci i jako Wojenské pomezí. Wojenská hranice (též označována jako Krajina) je označení pro pásmo v příhraničí Habsburské monarchie (později Rakousko-Uherska) v jejich jižních oblastech sousedících s Osmanskou říší.

³⁶ Je uvedeno i ve vydání Merklasova atlasu z roku 1854, mapa nebyla po zániku moře aktualizována.

vé -g nahrazováno počestěným -k (např. TerSchellink je psán obvykle Terschelling). Podobně jsou upravována jména v německy mluvících zemích.

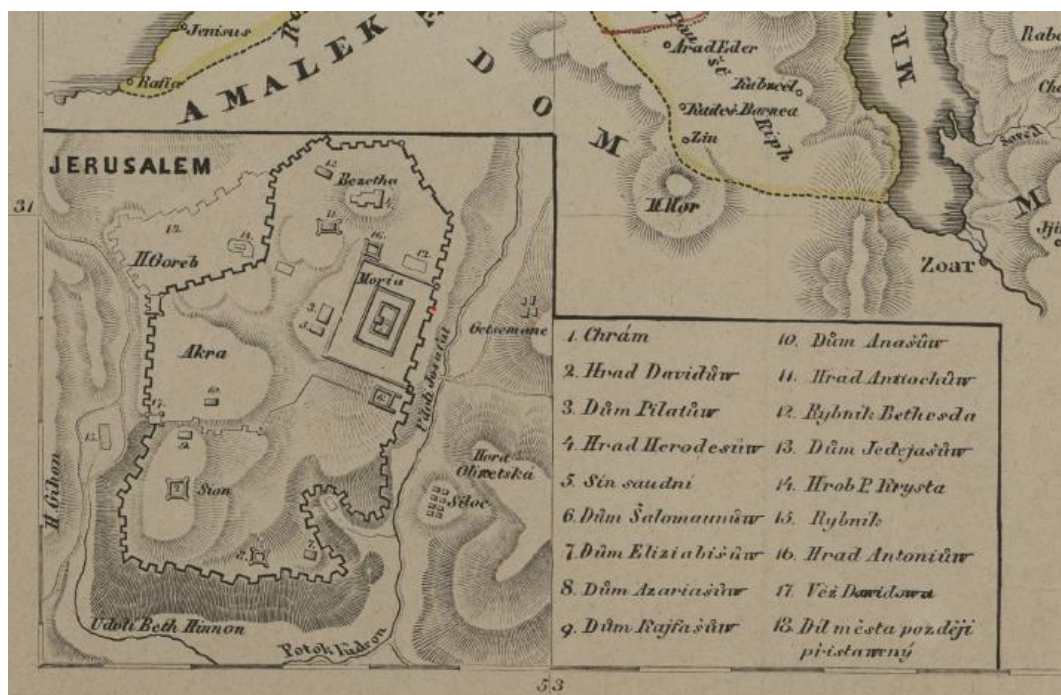

Obr. 19 Holandsko a Belgie, z archivu autorky

Palestina

Mapa Palestiny obsahuje i přehledný plán města Jerusalem (Jeruzalém) (obr. 20).

Popisuje známých 16 biblických objektů (Chrám, Dům Pilatův a další stavební objekty), dále rybník (č. 15) a pod č. 18 je díl města později přistavený. Za hradbami města jsou uvedena geografická jména hor, údolí a potoka: Hora Oreb, Hora Olivetská a Hora Gihon, Údolí Beth Hinnon (známé i jako Údolí Hinnom, údolí synů Hinnom a také Beth-Hinnom) a Potok Kidron (Cedron, Kedron).

Obr. 20 Jeruzalém, z archivu autorky

Závěr

Vydání prvního příručního atlasu obsahující mapy s českým geografickým názvoslovím (exonymy) byl významným počinem. V době národního obrození byl ryze český atlas potřebný pro výuku českým jazykem ve školách a pro rozvoj českého jazyka. Byl zřejmě kupován i do domácích knihoven. Uváděné názvosloví je psáno moderním pravopisem. Názvosloví rovněž není zatíženo uváděním uměle vzniklých českých exonym (*Index českých exonym. Standardizované podoby* (2019)). Řada jmen zůstává ve tvaru užívaného endonyma (*Historická geografická jména České republiky*, 2019). Atlas byl zřejmě úspěšný a dobře hodnocený, proto vyšlo i další vydání (1854). Stal se základem pro další podobné atlasy. V atlasech následovníků se však obsah postupně rozšiřoval a doplňoval, ale mapa Palestiny s plánem Jeruzaléma nebyla součástí atlasů celého světa, bývala zveřejněna v historických atlasech, kam svým obsahem náleží. Atlas je nejen dokumentem své doby, ale i zajímavým pramenem pro soudobé studium vývoje českého názvosloví.

Úlohu kapesních atlasů hodnotil i dobový tisk:

- Československá společnost zeměpisná (1898) ve Sborníku uvádí: „**Kapesní atlas** zeměpisný má být především »praktický«, nebo, jak se obyčejně říká, má být »pro školu a dům« tj. má sloužiti všem těm, kdo se chtějí rychle orientovati na zeměkouli. Jeho úkol je tudíž býti výhodnou pomůckou pro každého...“
- Pedagogické rozhledy (1900): „Takovou pomůckou praktické potřebě a pohodlí sloužící jest **kapesní atlas** zeměpisný, jehož české vydání tuto právě zaznamenáváme. Ne každý může mít a ne každý může vždycky, kdy by toho právě potřeboval, vzít do rukou obyčejné vydání školního anebo docela velikých atlasů, které se hodí jenom ke školnímu anebo domácímu studiu.“

Literatura a prameny

- Archiv hl. m. Prahy, Soupis pražských obyvatel, list 147 • 1812 • Zapp, Karl* (2024) [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Vladislav_Zap>
- Archiv hl. m. Prahy, Matrika narozených u sv. Vojtěcha, sign. VO N15, s. 285* (2024). [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Vladislav_Zap>
- ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA (1876). *Ephemerides theologicae cleri catholici Bohemici*. 1876. s. 223-225 (Literární oznamovatel).
- Fenomén Felkl. Proslulá továrna na výrobu glóbů* (2024). Muzeum v Roztokách [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://www.muzeum-roztoky.cz/akce/777-fenomen-felkl-proslula-tovarna-na-vyrobu-globu>>
- GEBAUER, J. (2006a). *Merklas Václav*. Opava: Statutární město Opava. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://is.muni.cz/www/martin.kotala/scripts/detail02ba.html>>
- GEBAUER, J. (2006b). *Palisa Jan*. Opava: Statutární město Opava. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://is.muni.cz/www/martin.kotala/scripts/detail7fac.html>>
- HAARLEMMERMEER [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Haarlemmermeer>>
- Historická geografická jména České republiky* (2019). Martínek, J. (eds.). Praha, Český úřad zeměměřický a katastrální. 1. vydání.
- Index českých exonym. Standardizované podoby* (2019). Boháč, P. (eds.). Varianty. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální.
- Jména států a jejich vybraných územních částí* (2021). 5. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální.
- KLEČKOVÁ, K. (2001) Historický vývoj českých školních zeměpisných atlasů. In *Úloha kartografie v geoinformační společnosti*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001, p. 21.
- KUNSKÝ, J. (1960). *Všeobecný zeměpis*. Československá akademie věd: Sekce geologicko-geografická. Praha: Nakl. Československé akademie věd.
- Lumír (1852). *Lumír: zábavný a poučný*. Svazek 2, Vydání 27–52, Praha (J. Otto), s. 862. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://www.google.cz/books/edition/Lum%C3%ADr/IBFRAQAAMAAJ?hl=cs&gbpv=1&dq=v%C3%A1clav+merklas&pg=PA862&printsec=frontcover>>
- Matriční záznam o úmrtí a pohřbu KAREL VLADISLAV ZAPP 1871* (2024). [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://ebadatelna.soapraha.cz/d/3888/36>>
- MERKLAS, V., ZAP, K. V. (1846). *Malý příruční atlas všech částí země obsahující 27 listů*. W Praze: Vydání Matice české.
- MERKLAS VCLAV. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, 17. díl Median – Navarette. Praha: 1901, s. 134.
- Multimediální učebnice Kartografie a Geoinformatiky* (2024). Brno: Geografický ústav PřF MU Brno. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://ucebnice.geogr.muni.cz/kartografie/>>
- MUCHA, L. (1950). Václav Merklas. Život a dílo pražského rytce – kartografa, autora prvních českých zeměpisných atlasů. *Kartografický přehled*, 5; s. 19-40, 81-88. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<https://web.archive.org/web/20210331173602/http://www.mapovasbirka.cz/mucha/index.php/clanky/send/2-clanky/43-vaclav-merklas-zivot-a-dilo-prazskeho-rytce-kartografa>>
- MUCHA L. (1985). První úplný český atlas z r. 1846: Le premier atlas tchèque complet de géographie de l'année 1846. Praha: *Acta universitatis Carolinae Geographica*, 1985, 20 (1), s. 23-32. [online] [cit. 2024-09-17]. Dostupné na: <<https://web.natur.cuni.cz/mapcol/temap/mucha/index.php/clanky/download/2-clanky/41-prvni-uplny-cesky-atlas-z-r-1846>>
- MUCHA, L. (2024) Kartografové Mapové sbírky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. *MAPOVÁ SBÍRKA*. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <<http://mapovasbirka.cz/mucha/>>
- PALACKÝ, F., KALOUSEK, J. (1894). *Historická mapa Čech rozdělených na archidiakonaty a dekanaty 14ho století, w nížto jsau poznamenány fary 14ho věku, hrady, mnohé tvrže aj*. W Praze: nákladem Královské české. učené společnosti.
- Pedagogické rozhledy* (1900). Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách. Česko: Josef Klika, s. 34
- Sborník. Československá společnost zeměpisná* (1898). Česko: Nakl. Československá akademie věd, s. 29.
- STIELERS HANDATLAS* (2024) [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Stielers_Handatlas
- ŠAFAŘÍK, P. J. (1842). Slovánský zeměvid (mapa). In Šafařík, P. J. *Slowánský národopis: s mappau*. W Praze. [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_Josef_%C5%A0afa%C5%99%C3%ADk>

- Terminologický slovník zeměměřičství a katastru nemovitostí* (2024). Terminologická komise ČÚZK. [online] [cit. 2024-09-17]. Dostupné na: <<http://www.slovníkczk.eu/termin.php?&tid=6531&l=stary-atlas>>
- TIEFTRUNK, K. (1881). *Dějiny Matice české: Sbor musejní pro řeč a literaturu českou*, Svazek 24. Praha (V kommissi u F. Řivnáče), s. 115. [online] [cit. 2024-09-17]. Dostupné na: <https://books.google.cz/books?id=VGDSAAAAMAAJ&newbks=0&printsec=frontcover&pg=PA115&dq=v%C3%A1clav+merklas&hl=cs&redir_esc=y#v=onepage&q=v%C3%A1clav%20merklas&f=false>
- ZAP Karel Vladislav (2024) [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Vladislav_Zap>
- ZAP, K. V. (1846). *Wšeobecný Zeměpis*. 1. díl z řady Malé encyklopedie nauk díl VI. Praha. Kronberger a Řivnáč [online] [cit. 2024-09-27]. Dostupné na: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_n%C3%A1rodn%C3%AD_obrozen%C3%AD

S u m m a r y

Václav Merklas, Karel Wladislav Zap and Merklas's handy world atlas

In the introductory part, there is a short overview of small Czech atlases at the turn of the 19th and 20th centuries.

The life and work of Václav Merklas - from lawyer to graphic artist and engraver to high school professor. His map and atlas work is important; his two globes are also mentioned. He worked not only in Prague, but also in Levoča and Opava.

The life and work of Karel W. Zap - from accountant and clerk to high school professor. He was best known for his travelogues and travel articles. However, he also wrote geographical textbooks, books on the history of Bohemia, Moravia and Prague. He worked in Galicia and Prague.

A “Small handy atlas of all parts of the Earth” - a joint work of V. Merklas and K. Zap - was published in Prague in 1846. Basic description of the atlas. Various colors are used - the atlas is hand-colored. Examples of artistic engraving by V. Merklas - especially parerga. The atlas contains 27 map lists, including: maps of the eastern and western hemispheres, maps of all continents except Antarctica, 19 maps of the territories of Europe (5 of them for the monarchy), 2 maps of parts of Asia and a map of Palestine (with a plan of Jerusalem). Some of the maps are rotated 90°.

The scales of the maps are different, graphical scales with conversions of some units are provided on the maps for users.

The atlas does not have a list of symbols. Selected and used symbols are listed here.

Examples of maps are selected and some interesting features described - in particular the depiction of some less common or lesser known places on the maps and their geographical names. This is one of the oldest Czech atlases showing the South Ice Sea (now Southern Ocean). The following maps are shown as examples: Bohemia, Moravia and Silesia, Hungary and Transylvania, Palestine with a plan of Jerusalem. On these maps, some geographical names are selected and presented in detail, and the administrative divisions of the depicted territories are also described.

Illustrations are from the joint archive of the author and assoc. prof. Ing. Miroslav Mikšovský, CSc.

Fig. 1 Matice česká (Publisher), In: *Dějiny Matice české* (Tieftrunk, 1881)

Fig. 2 Memorial plaque at the Cadastral Office in Opava by academic sculptor Julius Pelikán Julius Pelikán (1887–1969), from the author's archive

Fig. 3 Slovanský zeměvid („Slavic map“), from the author's archive

Fig. 4 K. W. Zap – two portraits, from the author's archive

Fig. 5 Sample map for Northern Germany, from the author's archive

Fig. 6 Examples of cartographic representations (a), from the author's archive

Fig. 7 Examples of cartographic representations (b), from the author's archive

Fig. 8 Examples of cartographic representation (c), from the author's archive

Fig. 9 Examples of cartographic representation (d), from the author's archive

Fig. 10 Comparing the heights of mountain ranges and mountains on a map of Eastern and Western Hemisphere, from the author's archive

Fig. 11 Geographic distortion for the map of Australia, from the author's archive

Fig. 12 Austrian and geographic miles on the map of the Austrian Empire, from the author's archive

- Fig. 13 Parerga (samples), from the author's archive
Fig. 14 Comparison of maps from different atlas prints (same edition), from the author's archive
Fig. 15 Publication of the name Jižní ledné moře (South Ice Sea), from the author's archive
Fig. 16 Bohemia, from the author's archive
Fig. 17 Moravia and Silesia, from the author's archive
Fig. 18 Hungary and Transylvania, from the author's archive
Fig. 19 Holland and Belgium, from the author's archive
Fig. 20 Jerusalem, from the author's archive

Prijaté do redakcie: 20. september 2024

Zaradené do tlače: december 2024